

ЖАНРОВСКА ПРЕПЛИТАЊА У ДЕЛУ *СУНЦЕ НА КРИШКЕ ИВЕ МУЊАНА*

Поред тога што се подједнако успешно афирмисао у поезији и прози, савремени писац Иво Мунђан у својим делима на особен начин интерферира жанрове поменутих књижевних родова. У раду се анализирају формалне и стилске особености дела *Сунце на кришке* Иве Мунђана (уз осврт на микро-роман *Бесана ноћ* и збирку прича *У вртлогу времена*), са тежиштем на његовом жанровском преплету, природи и функцији поменуте интерференције. У завршном делу рада указује се на значај интерферирања романа, приповетке, дневника, мемоара, поеме и новинске репортаже у домену семантике дела Иве Мунђана, али и у погледу поетике жанра.

Кључне речи: Иво Мунђан, белетристички жанрови, књижевно-научне врсте, нелитерарни жанрови.

1. Увод: о жанровским аспектима прозе Иве Мунђана

Одредница „мали велики роман“, коју је Милован Витезовић (2014: 7) употребио како би указао на карактеристике дела *Сунце на кришке* (2014), на најбољи начин осветљава природу не само овог прозног дела Иве Мунђана. Први атрибут односи на обим Мунђановог дела које ретко прелази стотину страна; међутим, „вредан тематски миље“ (Витезовић, 2014: 7) који се дотиче рата, друштвених, економских, политичких и културних прилика банатског равничарског села у широком временском захвату (од послератних година до деведесетих година 20. века), те ауторовог детињства, дечаштва и периода када се „своди рачуница“ о оствареним и пропуштеним приликама, догађајима, љубавима, сведочи о *величини* наизглед малог романа. Надасве, појам „велики роман“ у контексту стваралаштва Иве Мунђана односи се на стилске и, у значајној мери, жанровске карактеристике дела. И претходна Мунђанова прозна дела носе ореол жанровске загонетности, неодређености или недоречености. Примера ради, *Бесана ноћ* је паратекстуално одређена као „осам цртица и један микро-роман“, а књижевна критика је осветлела да по степену лиризације и метафоризације ово дело може понети одредницу

¹ mirjana.bojanic.cirkovic@filfak.ni.ac.rs

лирског романа (Вукадиновић, 1992: 109–110). Да су „сензибилни нерв и поетско“ основна Мунђанова вокација истакао је низ истраживача његовог дела, почев од М. Вукадиновића (1992: 109–110) до Живка Милина.²

Узимајући за тему свог романа живот банатског равничара, Иво Мунђан је, како смо претходно поменули, настојао да га осветли из више аспеката. Стављајући Човека у средиште оног у исти мах пролазног и непролазног, живота, Мунђан га у свом роману обликује као сведока – посматрача, делатног субјекта, сведока – коментатора (хроничара), романтичарског „бунтовника са разлогом“ који каткад улази у жустре расправе не са неистомишљеницима, већ са истинским противницима прогреса маленог банатског равничарског села и његовог човека. Потом, „живот“ у *Сунцу на кришке* праћен је кроз неколико генерација једне породице, што му придаје карактер породичне саге. „Живот је умешан мајстор“ (24)³ – у неколико наврата запажа и приповедач *Сунца на кришке*; стога га и ваља колажирати разним „кришкама“ како би се осветлело што више његових нијанси. Отуда колаж и на плану технике писца Иве Мунђана.

2. *Сунце на кришке* као дневник старине

*И казујем души отприлике овако:
„Отишао, јесте. Па шта? Вратиће се...“
И. Мунђан, „Самовање“ (Сунце на кришке)*

„У свеску мога унука понешто запишем. Онако да се зна ко сам био. Јер и то ми, ово пискарање, долази као резервни живот, зар не?!“ (19) – овом експликацијом приповедача и коментаром о писању као *резервном животу*, дело *Сунце на кришке* задобија исповедни тон. Дневничке белешке исповедног, личног, а сразмерно хроничарског карактера (*Резервни живот*), које каткад у се интерполирају етиолошко предање (као у поглављу *Зимски дан*), ипак нису намењене само старинином унуку. Чести апелативни коментари чине да читаоци, попут „саосећајних посматрача“ (Милосављевић Милић, 2008: 189),⁴ „буду у“ том прошлом времену, да поделе духовне вредности које је то време неговало, али да у исти мах у прошлом осете присуство свог (у контексту романа надолазећег) времена и реагују не само као заступници старине који приповеда, већ као Човек који, без обзира на моменат у коме се као јединка испољава, у себи носи, негује и поштује оно истинско, право,

² Уп. „Ни у овим причама [*У вртлогу времена*, прим. аут.] Иво Мунђан прозаиста не пушта Иву Мунђана песника.“ (Милин, 2013: 113)

³ У наставку рада наводимо само бројеве страна романа *Сунце на кришке* (Нови Сад: Православна реч, 2014).

⁴ Ово се односи на тип наратора.

вредно, духовно. На овај начин обликована (функционализована) опозиција *ја – ви* (односно *онда – сада*) чини да давна времена о којима се приповеда у *Сунцу на кришке* читалац не доживи као заокружену далеку, епску слику одељену од свог времена, већ као бистру прозирну воду у којој се сваког трена може огледати, али и у коју, захваљујући „окидачима“ (деиктикама) које отржу читаоца од своје свакодневице, лако може загазити, те пливати. Пар детаља попут клупе коју је направио *онај* мајстор-Душан, *тог* црва (немира, зебње, стрепње, страха пред новим), крви која ври нису само допринели живописности старинине исповести, већ су значајно интензивирали наше емоционално учешће у свету приче романа *Сунце на кришке*. Унутар старинине исповести значајан је и тренутак када „казује души“ (60). Казивање души овде нема природу солилоквија; старинина душа је најпре унук, а потом и сви они кроз које „живи“: у свету приче то су сви будући потомци, а на плану рецепције – сви ми, читаоци прозе Иве Мунђана. Коментари попут „знате и сами“ (23) потврђују да је старинина исповест једна „кришка“ (слика) банатског равничарског живота, дуборез сачињен у време прелома и преокрета, те утолико вреднији да се похрани или пренеси неком даљом причом о причи. Неке исповести дате су и из перспективе приповедног *ја* (уп. „али истог тренутка осетим како ме тврда [мајчина, прим. аут.] рука милује, како ми додирује образ и стресем се, затрепћем очима и онај пламен намах нестане и ја видим себе насред собе. А био сам на банку, иза пећи. Стојим бос насред собе и гледам у залеђени прозор.“ (9); „Пренем се као да сам се уплашио тих црних мисли. Затрепћем очима, па још и више, што више могу, разрогачим поглед и подижем га са те две гвоздене траке тражећи нешто увис. Неки ослонац, шта ли? Да поглед окачим о лет неке птице, можда. Али, откуда сад да птице лете?! Та мрак је! Оно, не – тргнем се – није реч о птичјем лету. Боље би било да поглед окачим о Месец.“ (59)). Ти сегменти имају призвук ламентације над једним новим временом које је урушило и опустело банатско равничарско село.

Свака глава романа само је једна од мноштва прича које је приповедач желео да (нам) остави у аманет.⁵ Бојећи се да ће га време преухитити, старина приповеда у једном даху и, у тренутку посустајања, реч даје другоме. Роман се (условно речено) завршава причом о земљи, а на њену историју и значај за банатског равничара указује најпре старина, а потом Јон Ланкранжан. Цитат са двадесете странице Ланкранжановог дела посредник је у предаји старинине приче једном од слушалаца – нових приповедача. Цитат у ти-форми са наглашеним аудитивним, олфактивним и тактилним моментима, дитирампски доживљај природе и персонификација исте („шикља и пење се као да је неко огромно невидљиво срце, које непрестано куца у свему што је живо, у целом атару, у целој земљи...“ (102)) чине да и након завршетка старинине приче останемо у њој, побуђени да је наставимо. На

⁵ Уп. „Ето, то сам још хтео да вам кажем.“ (91)

основу ових запажања можемо закључити да дело *Сунце на кришке* наликује истргнутом сегменту романа писаног у наставцима. У контексту опуса Иве Мунћана, ово дело може се сматрати наставком збирке прича *У вртлогу времена*. У дело *Сунце на кришке* није доходио само јунак једне од прича из „вртлога времена“, већ и читава његова исповест. У новом руху, истргнута „кришка“ збирке *У вртлогу времена* постала је основа (темељ, микро – роман) читавог новог дела. А старина је нико други до онај несмирник из *Бесане ноћи*. Транстекстовно путовање јунака – старине, уз остале жанровске карактеристике Мунћанове прозе на које смо већ указали, или о којима пишемо у наставку, осветљавају још један поетички моменат овог писца: сви микро – романи Иве Мунћана, приче и главе ширих целина, елементи су слагалице једног (условно речено) романа – реке који широко захвата у једно време и простор (живот у румунском Банату у распону од 50-их година 20. века до прве деценије 21. века) и који прати једну типичну породицу банатских равничара од њеног зачетника, до најмлађих изданака.

Роман – дневник је, заправо, (под)жанровски лик првог Мунћановог романа, *Бесане ноћи*, публиковане 1977. У уводном делу рада поменули смо њену паратекстуалну жанровску одредницу микроромана. Међутим, сто три стране његовог садржаја осветљавају дневничку форму која, својствено Мунћановом формалном маниру, додатно бива усложњења избором тока свести, тачније укрштајем токова свести аутора дневничких белешки, учитеља, равничара Драгана и јунака његове приче, мајке и Мирјане. Наслов романа индикативан је: *Бесана ноћ* је, заправо, бесано саслушавање савести, своје и туђе. „Белешке“ су фрагментарног карактера, без датирања, чиме се подцртава средишња тема дела, сукоб свести и савести. Сукоб приповедног и доживљајног „ја“ у самом је канону романа – дневника и, шире, приповедања у првом лицу. Међутим, у Мунћановим (микро)романима ова „борба“ се потири на попришту доживљаја равнице; док се јунак перманентно преиспитује у вези са одлукама које је донео, а које се тичу одлазака и растава, приповедна и доживљајна перспектива стапају се у тренутку помена мотива земље, сунца и равничарског неба. Ово „свето тројство“ јунаковог детињства и његовог бића, и из угла детета, и са аспекта војника, те несмирника, учитеља, напослетку – старине, доживљава се као нешто блиско, топло, горуће.⁶ „Она, равница, неуобичајено топла, као да је живо створење, и на свој начин блага и љупка, као да сам јој син јединац, а не један од хиљада оних који јој газе плећа...“ (42) – ово је само једна од варијација мотива антејске везаности за земљу – мајку. Овај доживљај војника – несмирника ни по емоционалном набоју, ни у погледу експресивности нимало се не раз-

---

⁶ Насупрот свом тлу, *туђе* се у романима Иве Мунћана доживљава као хладно, страно, далеко: „Било ми је хладно. Осећам да ми заједно са зубима читава душа подрхтава. [...] Чудновато, стојим сам на перону и зурим у мрак, а дуж леђа ми миле жмарци и некакве стрепње. [...] Стежем зубе, чворуге се стварају на образима, потиљак бриди од напрезања нерава, али, на срећу, то ме стишава и враћа на колосек што води у прошлост.“ (Мунћан, 1977: 26)

ликује од старинине опсервације равнице – мајке у делу *Сунце на кришке*. Стога можемо закључити да, упркос различитим жанровским ликовима Мунђанових романа, они имају неколико заједничких нити, међу којима су најевидентније рефренско варирање песме равници (земљи, мајки) и интенција да се на „микро плану“, кроз свест једног дечака, неког војника, безименог старине похрани идеја антејске укореењености банатског равничара као првог извора воље за живот и снаге за борбу са животом.⁷ Тако микро – роман, односно фрагментарне (недатиране) дневничке белешке у стваралаштву Иве Мунђана израстају у макро – причу о исконској повезаности човека и тла на којем се формира, од изданка, до свог заласка.

Задржимо се на још једној типичној жанровској црти дела Иве Мунђана, на форми романа у роману. Готово све Мунђанове прозне књиге у себи садрже микророман. У делу *Бесана ноћ* то су, као што смо поменули, сто три стране Драганове исповести; у збирци *У вртлогу времена* такав карактер имају приче „Уклето време“ и „Јутарњи воз“, а у делу *Сунце на кришке* – „Живот по Недељку“. Унутар дела у којима се налазе, ови текстови фигурирају као *mise en abyme*, односно као срж – прича која се у остатку текста грана у више рукаваца, задржавајући основну тематско-мотивску нит. Примера ради, у „Животу по Недељку“ (*Сунце на кришке*) представља се корен из којег се, у остатку дела, грана читава породична сага, при чему се у сваком рукавцу изнова конкретизује идеја земље – груде, оцртане у темељ – причи. Међутим, композиционо место ових микроромана није устаљено, што опет доприноси њиховој различитој функционалности. У *Сунцу на кришке* микророман заузима епилошко место и има улогу финалног наглашавања идеје романа; у *Бесаној ноћи* иницијално, а, ако узмемо у обзир да је ово прво Мунђаново „романескно дело“, микророман смештен на почетку (дела и прозног опуса) има поетичку функцију. У збирци *У вртлогу времена* микроромани су у самом средишту (срцу) збирке, попут ушћа два дела збирке, односно два различита аспекта сагледавања теме антејске повезаности човека и земље (личног, исповедног и објективног).

3. Поема о сунцу

Поред приповедача старине, дело *Сунце на кришке* има још једног главног јунака. На њега пажњу скреће већ наслов – епоним, али, више од тога, овог јунака препознајемо у неколико лирских пасажа Мунђановог дела. Други јунак Мунђановог романа, сунце, доследно је персонификован у овом делу: и пријатељ, и непријатељ, и умилног, озареног лица са цртама старининог сина, доброћудно, и искежено, зубато које се руга, Сунце је у

⁷ О антејским мотивима у прози Иве Мунђана опширније в.: Мирјана Бојанић Ћирковић, „Антејски мотиви збирке *У вртлогу времена* Иве Мунђана“, *Исходшта*, год. 4, бр. 4, 49–60.

овом роману доследно оваплоћење старининих жеља и осећања. Сва душевна превирања овог јунака рефлектују се на виђење сунца које се у више наврата изједначава са Богом. Свако *виђење* сунца залазак је у унутрашњи свет старине, што је утицало и на саму садржину која је у овим сегментима богата персонификацијом, метафорама, епитетима, поређењима. Форма ових делова *Сунца на кришке* доследно је фрагментарна: глава „Старац и сунце“ сачињена је из пет пододелака који су такође фрагментаризовани јер су у себе инкорпорирали седам транскрипата тонских снимака. Поменути одељак има неколико важних поетичких места.

„Кажете да сте чули да је мој живот роман, момци. Е, није. Знам ја шта је то роман. [...] Чито сам ја, начито се, јакако. И по звездама, ако баш оћете. А никако се мој живот не може упоредити са романом. Роман је, по мом мишљењу, нешто друго. Да, да... Сасвим нешто друго. Нешто посебно, нешто... Е, не. То из рата вам нећу приповедати.“ (31–32) – један је од одељака који „изнутра“ тематизује романескни жанр. И сам Мунћанов јунак, као што видимо на основу издвојеног цитата, не прихвата традиционална одређења романа која истичу фабулу. Фокусирајући се у својој исповести на доживљај рата и поратних друштвених и економских дешавања (колективизације), старина потврђује да је роман „нешто сасвим друго“. Његова исповест је „роман у роману“, сачињена из низа фрагмената о неколико важних животних тренутака које старина не износи хронолошки, већ асоцијативно, што је условило „склапање“ елемената слагалице од стране оквирног приповедача. Фокус на унутрашњем, замишљеном свету и преламање спољашњег кроз свест јунака, уз исповедну форму, одбацавање каузалности, пасаже о персонификованом Сунцу и претапања наратије у рефлексiju и дескрипцију, дело Иве Мунћана приближили су одредници лирског романа. Лирско је овде обележило и садржину, и форму. Чак се и тонски записи у овој глави могу третирати као „писма“ упућена скупини адресата знатно шириј од двојице новинара који, наводно, транскрибују старинине монологе.

„Знам ја вас: притиснете оно дугме, обрће се точак и човекова се душа нађе као насликана на оној врпци. Па после оданде отигне у свет. [...] А кад се то сазна, човек престаје да постоји, дакако. [...] Ми, ови из равнице, пред свет и пред Бога излазимо увек исти.“ (32) – сегмент је који осветљава још један значајан аспект старининих исповести (писама, тонских записа): асоцијативна сећања у овом одељку тезе су о старинином идентитету (националном, културном) и сума његових животних путева и циљева.

Сунце је и тајна за којом трага приповедач овог одељка, а његови доживљаји и спознања ове тајне имају карактер пресме у прози, налик Дучићевој, о Сунцу.⁸

---

⁸ Уп. „Видите, овде на кажипрсту, ту је мален, сићушан прамен сунца што се кроз густо лишће, као лопов, прикрао до кажипрста и ту се заиграо. Не осећате ли да се губите, да губите себе заправо у том малом царству спокојства и ненаметљиве игре светлости и шаренила, праве

Овај „роман у роману“ Мунђанова је поетика у малом. *Сунце на кришке* сачињено је из дванаест глава не само усмерених ка различитим догађајима, ликовима, већ и стилски различитих; самим тим можемо закључити да дело *Сунце на кришке*, на ширем плану, има фрагментарни карактер. А лиричност присутна у записима о сунцу („кришке“ лирике о сунцу) доследно прожима(ју) поменуће фрагменте о трагању, смислу, сумирању живота.

И сам јунак романа још један је пример атипичног у типском. Јунак *Сунца на кришке* је обичан, једноставан човек, из „златне средине“, „сасвим налик на многе друге сличне себи“ (14), али само наизглед. Једноставан је у свом погледу на свет, а ту заиста примећујемо оно здраво, народско неговање поштења и части, те ону несебичност присутну у колективном духу епског времена. Изблиза, он је несмирник иако никуда не иде,⁹ а узрок томе је силно родољубиво осећање које испуњава његово биће. Додир са променама учинио га је незадовољником, „правом ватром“ која, ако не може да сагори оно лоше што је дошло, бар настоји да одбаци искре што даље, ка нама, у време које долази. Лик јунака – несмирника, као што смо поменули, оцртан је још у *Бесаној ноћи*. У језгру Мунђанове романескне прозе јунак – несмирник („несин спокоја“), измештен са родног тла, у бесаној ноћи тражи пут кроз маглу забуна, питања, страхова, туга. Међутим, већ у првом Мунђановом роману, „несмирненост“ није довољно мотивисана јер јунак све време *зна*¹⁰ у ком смеру треба погледати, закорачити. Ова атипична несмирненост оправдана је једино социјалним аспектом: Мунђанови јунаци су зарад егзистенције принуђени да оду из равнице, те је несмирненост својствена њиховом срцу и конкретизује се жељом да се врате баш у *ову*¹¹ равницу.

Равничар, Сунце и Бог ступају на сцену заједно током драматичних момената дела *Сунце на кришке*. То, међутим, нису тренуци исконске патње, већ суштинске спознаје живота, „јединог вечника, самог у поседу кључа вековања, истинског властодршца не само постојања, него и нових, свакојакних извора освежавања и могућности.“ (13) Ови моменти „поеме о Сунцу“ имају свечани, химнични тон; егзалтирано, али без превише патоса, јунак *Сунца на кришке*, побуђен надом изједначава Сунце са Богом и, готово митски, ритуално, пружа руке ка небу, ношен осећајем да га сунце „милује, милује“ (43). Уједињени љубављу, милошћу, вером и надом, равничар, Сунце и

бујице нијанси боја? У том приливу тишине, непомичности и немира. [...] Та то је Сунце, момци! Сунце!...“ (33)

⁹ Уп. „А у глави ми: пчелињак, мравињак, вртлог, оркан, вулкан.“ (59)

¹⁰ „Знам“ се, попут рефрена, понавља у сваком пасусу иницијалних бележака романа – дневника *Бесана ноћ*.

¹¹ И када је далеко од ње, јунак Мунђанове прозе опет испољава непосредан доживљај равнице. Где год он био, то је увек *ова* равница коју носи у свом срцу: „И знам да нећу поћи даље од прага, да ћу од јесени опет у ову равницу, као у море надања, заронити; она ми је корен, јединствена жила живљења, знам.“ (Мунђан, 1977: 6)

Бог постају носиоци важне идеје Мунђанове прозе о томе да се човек напаја снагом из своје родне груди, и да је управо та снага – светлост, путоказ у драматичним, трњевитим тренуцима.

4. Хроника о времену опадања

...А онда је дошло време

Кад су се правили колективи...

И. Мунђан, „Ноћна шетња“ (*Сунце на кришке*)

Банатски равничарски хронотоп место је укрштаја послератног времена, судбине ликова и подлога је друштвених, економских и политичких превирања у роману *Сунце на кришке*. Доминантни „мали“ простор овог романа је банатско равничарско село; на тренутак бисмо помислили – било које, док га одреднице (деиктике) *наш* сокак, *ова* клупа под шљивом, *лишће ове* шљиве, *та* њива не издвоје и, у светлу аутобиографског момента, не локализују баш онде где је Иво Мунђан одрастао, одакле је одлазио и где се увек враћао. Свака глава романа *Сунце на кришке* врви од реалија (између осталог, кроз село протиче река Мориш). Документарна густина умногоме је допринела веродостојности света приче *Сунца на кришке*. Међутим, подаци (бележења) о колективизацији, одузимању земље, печалбарству, отварању фабрике, уз сликање вашарске атмосфере, дима и магле перона са којих се углавном одлази, чине да се Мунђанов роман доживи као хроника опадања банатског равничарског села. У прилог тези о *Сунцу на кришке* као роману-хроници је и сликање догађаја у полувековном временском распону.

Међу највреднијим хроничарским записима романа *Сунце на кришке* свакако је онај о колективизацији, уједно кључном догађају романа по којем јунаци мере време (до колективизације, од колективизације). Иако ће се касније конкретизовати просторно-временском одредницом, појам *колектив* се у дело *Сунце на кришке* уводи као прича која се преноси у народу, махом неодређена, непрецизна, недовршена али, како одмиче време, све фреквентнија. За колектив најпре сазнајемо из треће руке – путем приче Живке Савине коју је и сама чула од неког, успут: „Била ми Живка Савина. Каже да је издата нека резолуција или како се већ зове и да ћеду сад да правиду и код нас колаз и лектив, па да свима узму земљу и коње и кола и све што имамо, па да нас све мету да јемо из казана и да радимо заједно. И да све бидне заједничко...“ (76) У наративу-хроници о колективизацији акценат је на њеним последицама, а оне су у *Сунцу на кришке* дочаране вешто изабраним детаљима као што су Пашино ржање или ноћни шум крила црне птице. Захваљујући лирским дескриптивним пасажима, рефрену „Јесен, јесен банатска“, глава „Паша рже“ се с пуним правом жанровски може третирати

као песма у прози. Уводни дескриптивни сегмент има карактер парафразе Дучићевог сонета *Село*, уз један значајан детаљ одступања: у *Сунцу на кришке* идилу сеоске ноћи прекида звук који из жеље пробија у деда-Пајину јаву. Тежак живот, туга и тескоба због одузетог дочарани су путем јунакове жеље да ржање коња Паше поново испуни опустелу шталу у дворишту. Ржање прене из сна, напрасно изазове жеђ (*страшну жеђ*), бол у грудима (*пече у грудима*) и, како одмиче ноћ, прераста у запомагање. Овим пасажима осветљена је сила била банатског равничара у вртлогу друштвених и економских неправди и шире, обесправљености. Повезаност са Пашом није последица економских прилика, већ истинске љубави човека према животињи, о чему сведоче приповедачева сећања да су деда и баба „цуцлом подигли“ белца Пашу. Губитак Паше, услед силне осећања којима је праћен, прераста у симбол свеопште деградације, материјалне и духовне. Прича о одузимању Паше и одвођењу у колектив хроника је о посрнућу моралном, економском, а, наравне, духовном. Ово је хроника о изгубљеној земљи, изгубљеној сигурности и унижењу банатског равничара. „Као да су му руку одсекли, као да су му једно око изболи, као да...“ (73) – Пашино ржање у полусну, у размеђи између сна и јаве брише поредбене везнике; Пашин одлазак заиста је банатском равничару губитак десне руке.

Причу о колективу најпре покушава да забележи унук Миладин; међутим, Макса никако не успева да је доприча. Задрже га бол у грудима и нелагода сећања. Максина прича о колективу остављена је нама, читаоцима, да је допричамо. Недостајућу информацију дознајемо у другој половини романа: Макса није желео да повади ред топола пред својом кућом и, по наредби, да засади шљиве... Роман – хроника *Сунце на кришке* бележи и оне појединце који су дуго били поносни, непоколебиви, неумољиви. „Још неки дударош се исто тако противио“ (17), записује приповедач – хроничар, али нико до те мере, и по такву цену, као Макса.

5. Закључак

Ако сагледамо *Сунце на кришке* у релацији са целокупним прозним стваралаштвом Иве Мунћана (збирком кратких прича, микромонографијом *Из корена ружа цвета*, те делима *Зора*, *Била једном Слога једна*, *Срби у Варјашу*, *Орао* – монографијом Српског певачког друштва из Војводине, *Откривањем Срба*), уочићемо једну важну интенцију стваралачког поступка овог писца: тематско-мотивски и стилски повезана, сва прозна дела Иве Мунћана, без обзира на жанровску одредницу, представљају грађу коју је овај аутор сакупио, обликовао и преобликовао са циљем да остави свеколико сведочанство о једном месту, времену и човеку банатске равнице, те да открије околности његовог формирања, живота, па и одласка. Послужимо се речима (насловима)

дела Иве Мунћана: његово стваралаштво сведочанство је о исходишту (*Исходиште*, песме, 1996) жетелаца дуге (*Жетеоци дуге*, песме, 1978) и ономе чему се данас радујемо (*Чему се данас радујемо*, песме, 1981). То „сведочанство“ има различит жанровски лик: некада је лично, интимно (*Бесана ноћ*), некада опсервирано очима колектива („Ноћна шетња“, *Сунце на кришке*) и изложено као прича из народа која, као чувар преломног историјског тренутка у животу банатског равничара у Румунији, треба да се преноси кроз генерације, и несметано да се богати емоцијама слушалаца и њиховим коментарима – проценама снаге малог човека. Сведочанства каткад врве од реалија, а (у овом смислу) наглашена документарност нимало не омета доживљај читаоца ван просторно – временских и културних образаца Мунћанове приче. Разлог је свакако универзалност која је у основи саме приче (сукоб добра и зла, блиског и страног), али и уверљивост Мунћановог јунака у свим етапама свог развоја (дечака, војника, старине). Мунћаново сведочанство о једном времену, али са универзалним, вечитим проблемом, каткад се излије као песма, али не тужбалица, већ као химна човеку, равници (земљи) и Сунцу. А најчешће се у делу Иве Мунћана може уочити преплет свих поменутих видова сведочанства и лиризма. Фрагменти *Бесане ноћи*, приче збирке *У вртлогу времена* и „кришке“ *Сунца на кришке* то потврђују. Ова сведена анализа жанровских преплитања у делу *Сунца на кришке* само је један у низу прилога тези да је прави пут ка естетски вредном и трајном, пут искрене емоције која сама, спонтано, налази рухо себи својствено, и притом, смело комбинујући дивергентне елементе, успева да оствари хармонију стила, форме и осета.

Извори

- Мунћан, 1977: И. Мунћан, *Бесана ноћ*, Букурешт: Издавачко предузеће Критерион, 1977.
- Мунћан, 2013: И. Мунћан, *У вртлогу времена (кратка проза)*, Темишвар: Савез Срба у Румунији, 2013.
- Мунћан 2014: И. Мунћан, *Сунце на кришке*, Нови Сад: Православна реч, 2014.

Литература

- Витезовић, 2014: М. Витезовић, „Мали велики роман Иве Мунћана“. Предговор у: И. Мунћан, *Сунце на кришке*, Нови Сад: Православна реч, 2014, стр. 7–9.
- Вукадиновић, 1992: М. Вукадиновић (о роману *Бесана ноћ*). Поговор у: И. Мунћан, *Сунце на кришке*, Нови Сад: Православна реч, 2014, стр. 109–110.
- Милин, 2013: Ж. Милин, (О збирци *У вртлогу времена*). Поговор у: И. Мунћан, *Сунце на кришке*, Нови Сад: Православна реч, 2014, стр. 113–115.

Милосављевић Милић, 2008: С. Милосављевић Милић, *Прича и тумачење*. Београд: Филип Вишњић, 2008.

Мириана Боянич Ћирковић

ЖАНРОВЫЕ ПЕРЕПЛЁТЫ В ПРОИЗВЕДЕНИИ ЛОМТИКИ СОЛНЦА ИВО МУНЧАН

Резюме

Кроме того что очень удачно афирмировал себя и в поэзии и прозе, Иво Мунчан в своих произведениях особым способом интерпретирует жанры данных литературных произведений. В своей работе анализирует формальные и стилистические характеристики прозаических произведений Иво Мунчан (*Бесонные ночи*, *Ломтики солнца* и сборника *В водовороте времени*) с опорой на их жанровом переплёте, их природу и функцию. В окончательной части произведения указывается на значительность интерферрирования романа, рассказа, мемоара, песни в прозе и журналистического репортажа в рамках семантики дела Иво Мунчан, но и в смысле жанровской поэтики.

Ключевые слова: Иво Мунчан, жанры бэлетристики, литературно научные типы, нелитературные жанры.

